

Милана Љубичић
Филозофски факултет
Београд

UDK: 316.624
Оригиналан научни рад
Примљен: 21. 11. 2006.

КРЕТАЊЕ МАЛОЉЕТНИЧКОГ ПРЕСТУПНИШТВА У СРБИЈИ У ПЕРИОДУ 1980–2004

У раду су представљене неке од најутицајнијих теорија о етиологији криминалитета, са посебним освртом на теорије о малољетничкој делинквенцији. У другом дијелу рада су понуђене интерпретације званичних статистичких података о кретању малољетничког преступништва у Србији у периоду од 1980-2004., његовим бројчано најупечатљивијим и потенцијално, оруштвено најопаснијим видовима. У анализи смо у обзир узели: пол, тип кривичног дјела и породичне прилике осуђених малољетника. Податке смо интерпретирали у свијетлу неких социолошких теорија о делинквенцији.

Кључне ријечи: *малољетничко преступништво, теорије о етиологији малољетничке делинквенције, породица, родитељи, статистички подаци*

Појам и историјат малољетничког преступништва¹

Доказе о постојању рђавог понашања младих налазимо у давној прошлости: Стари Сумерци су предвидјали скору пропаст свијета на основу пораста друштвено неприхватљивог понашања младих. Већ се у Хамурабијевом закону (писан је око 2270 г.п.н. ере), помињу казне за младе који не слушају своје родитеље. Млади су кажњавани веома сурово: Стари Кинези су прим-

¹ Малољетничка делинквенција, дефинисана у ужем смислу, означава: "...понашања дече и малолетника (узраста од 7-18 година) која су инкриминисана позитивним прописима једне земље" (Илић, 1995, 48). Дефинисана у ширем смислу, малољетничка делинквенција нужно не укључује кривичну одговорност учиниоца, већ се њоме означавају сва она понашања која наилазе на негативну осуду друштвене средине (тешкоће у васпитању, и ситна кажњива дјела младих, која могу бити повезана са делинквенцијом у ужем смислу). Малољетничка делинквенција и малољетничко преступништво се, у некој мјери поклапају у значењском смислу. Жарко Јашовић тако дефинише малољетничко преступништво као: "...свако понашање појединаца или група младих које је противдруштвено, односно друштвено неприхватљиво, тј. којим се крше правне или моралне норме одређеног друштва и које, када је друштвено видљиво, изазива спонтано или организовано друштвено реаговање у намери да се заштите друштвена добра и вредности, а и сами актери таквог понашања" (Јашовић, 1978, 58). За малољетне преступнике се претпоставља да крше три врсте норми: кривичноправне, прекршајне, те моралне (асоцијално понашање) (исто, 58). У тексту полазимо од овако дефинисаног појма малољетничког преступништва.

јењивали оштре казне за малолетне учиниоце какве неподопштине, а граница кривичне одговорности је била 7 година.

У 10. стољећу у Енглеској, суровој казни су била подвргнута сва дјеца старија од 12 година, која би починила какав преступ (смрт је била прописана санкција за крадју већу од 12 пенија). Уобичајена казна за малолетне преступнике у 18. и 19. стољећу у Енглеској је била затвор, с тим да је енглеско законодавство прописивало и мјере интернације: 1829. у Аустралију је на “Euriyalisu” послано 4000 затвореника, од којих је 300 било дјеце. General Court of Massachusetts је, у 17 стољећу, избјегавање учења, или извршавања заданих обавеза, као и тврдоглаво, непристојно понашање, кажњавао одвајањем од породице. Дјеца до 14 година су новчано кажњавана за лаж, а она старија од 16 су, за псовање, могла бити убијена.

У Краљевини Србији је у 19. стољећу постојала скромна законска регулатива малолетничког преступништва, с обзиром да се Краљевина Србија касније, у односу на друге, у то доба индустријски развијеније земље Европе, сусрела са овим проблемом. Краљевина Србија је преузимала готова законска рјешења ове проблематике из других европских земаља. Кривични Законик из 1860. је сматрао да су родитељи сами дужни како васпитати, тако и кажњавати дјецу до 12 година старости. При том се забрањује нечовјечно поступање са укућанима, уз пријетњу оштрим казнама за запостављање и занемаривање дјеце, поготово оне испод 7 година старости, јер се сматрало да су она несамоствална. Основно сретство за постизање послушности код младих су биле батине, а у кажњаване иступе младих је спадала: лијеност, непридржавање задате ријечи, непристојно понашање на јавном мјесту, мање штете настале непажњом, ситне преваре и крадје. Поред физичке казне, малолетни изгредници су кажњавани новчано, или ријетко, затворском казном. До пораста малолетничког преступништва (имовинских деликата, у првом реду) долази по завршетку српско-турских ратова, иза којих је остао велик број сирочади. Имовински преступи су се оштро кажњавали: ухваћени по први пут су могли добити казну од 2-10 година, а рецидивисти за исто дјело и смртну казну. Након што је јавно батинање било замјењено казном боравка у апсани (од 10-30 дана), малолетници су добили прилику да ступе у контакт са пунољетним затвореницима, те да се извјеште у криминалном занату, јер су сви преступници (како пунољетни, тако и малолетни) боравили заједно. Поред тога, држава је показивала високу пермисивност у погледу кажњавања малолетника, захваљујући лошим здравственим условима који су владали у казнионицама, те је кажњенике често пуштала. Они су били лоше ресоцијализовани, а подаци кажу да је сваки 5. малолетник, који је робијао у Топчидерској казнионици у периоду од 1896-1900, рецидивирао (Јовановић, 2001).

У периоду социјалистичког обликовања друштва (бивше СФРЈ), сматрало се да ће криминала (укључујући и малолетнички), временом нестати, примарно због друштвеног уређења. Таква очекивања се нису показала оправданим, а преступништво младих је наставило свој раст.

На простору бивше СФР Југославије, проблем малољетничке делинквенције је постао предмет повећане пажње научника (превасходно оних правне и социолошке научне оријентације) током 60-тих. Овај интерес се задржао све до половине 80-тих, а потом, барем у социологији, у потпуности замире интерес за ову тему. Склони смо то приписати чињеници узнатредовалих друштвених проблема и окретања интереса ка новим темама, свакако ван овог подручја.

Занимљиво је да су се узроци криминалитета, од стране тадашњих истраживача овог проблема проналазили готово искључиво, у друштвеним условима: миграција, индустријализација и масовна култура су биле сматране узроцима друштвено санкционисаног понашања младих (Тодоровић, 1973, Матић, 1974, и други). Аутори нарочито истичу значај тзв. секундарних фактора који нарочито дјелују у великим градовима. Ријеч је о: "...шунду, порнографској литератури, разним филмовима и другим спектаклима пријемчивим за младе" (Тодоровић, 1973, 53).

Деведесетих година 20-тог стољећа, долази до даљег пораста малољетничког преступништва, а аутори потенцијалне узроке овог тренда проналазе у општим друштвеним условима. Кључни фактори у настанку делинквенције младих бивају пронађени у: близини ратишта, доступности оружја, таласу избјеглиштва, огромном раскораку између богате мањине и осиромашене већине становништва, те: "...неприхватању ставова и савета родитеља о образовању и неком другом виду богаћења..." (Илић, 1997, 49). Добрила Грујић наглашава утицај економске, и кризе у породици, која је виђена за: "...легло немира, у којем цветају сукоби и емоционална напетост..." (Грујић, 1997, 28). Узроци пораста малољетничког преступништва су пронађени и у школском систему, недовољном ауторитету наставника, сукобима у школи, и небризи, или пак претјераној протективности родитеља. Чини се да се етиологија малољетничког преступништва, исцрпљивала у свим битним аспектима друштвене реалности, а да при том нису предузимани истраживачки напори који би бацили свијетло на потенцијалне узроке малољетничке делинквенције, већ се остало на разини хипотетичких спекулација.

Психолошке студије, настале у истом периоду, су биле далеко прецизније, и мање обухватне у погледу етиолошких фактора малољетничке делинквенције, па су се фокусирале, у првом реду, на породицу, и односе у породици, те на црте личности малољетних делинквената (Хрнчић, 1999, Кнежевић, 1993). Наш је основни утисак да је у овим студијама дошло до занемаривања потенцијално значајних веза између малољетничке делинквенције и социјалне позиције породице малољетника.

Биолошке, психолошке и социјалне теорије о етиологији делинквенције

Малољетничка делинквенција је постала нарочито видљив проблем у европским индустријским градовима у 19. стољећу. Социјални проблеми:

сиромаштво, миграција становништва, пораст популације, ишли су руку под руку са порастом преступништва. Видљивост, и потреба да се проблем криминалитета разумије и ријеши, је условио велик број различитих теорија. Њих је могуће подијелити на: биолошке, психолошке и социолошке теорије².

У оквиру *биолошких теорија*, чије поријекло се везује за Дарвиново учење о еволуцији врста, те френолошка и антрополошка схватања, карактеристична за 19. стољеће, узроци девијантног понашања су се проналазили у специфичном биолошким предиспозицијама злочинца. Тако Ломброзова теорија еволуционог атавизма као предиспонирајуће факторе у настанку злочина види физичке и психичке одлике појединца, које се преносе генетски, или су пак стечене у раном дјетињству. Хутон (Hooton) злочинце сматра органски инфериорнијим у односу на “часне” грађане, а тип злочина је већ унапријед одређен физичким одликама злочинца. Кречмер (Krechmer) такође, доводи у везу физичку конституцију појединца и тип преступништва, а Шелдон (Scheldon) његова учења проширује, везује физичку конституцију за тип темперамента, а одлике темепреманта за специфичан злочин.

С друге стране, у оквиру биолошких теорија су се развиле студије које су пажњу посвећивале утицају генетских фактора на настанак криминалног понашања. Чарлс Горинг (Goring) је тако сматрао да је генетско наслеђе одговорно за делинквентно понашање (по: Игњатовић, 2006).

Новије теорије биолошке оријентације су се развијале у правцу откривања биолошких поремећаја, за које се предпоставља да се могу довести у везу с већим ризиком од криминалног понашања³. Мари (Murray) и Фарингтон (Farrington), у оквиру своје студије, у којој се баве утицајем различитих видова одсуства родитеља у дјетињству, и уплива типа одсуства (услед смрти, развода, боравка у затвору) на понашање дјете, закључују да генетску трансмисију криминалног понашања, нипошто не треба занемарити (Murray, Farrington, 2005).

Психолошке теорије се условно могу подијелити на теорије интеигенције, и психоаналитичка схватања, која узрок криминалитета уопштено виде у абнормалном искуству које условљава карактерне мане и неприлагодјеност

² Џо Вебер (Webber) сматра да се све студије о етиологији малолетничке делинквенције могу подијелити на: оне које акценат стављају на друштво, појединца и/или породицу. Вебер, на основу дубље анализе ових студија, наводи да се, као кључни социјални фактори који утичу на настанак малолетничке делинквенције истичу: медијско насиље, доступност оружја, те неадекватне образовне могућности. Индивидуални етиолошки фактори личности се свде на антисоцијално понашање и тежак темперамент, док се породични утицај исцрпљује у проучавању различитих аспеката породичног живота (Webber, 1997).

³ У складу са овим поставкама, криминогено понашање се посматра као посљедица биолошких поремећаја, који могу укључити мождане туморе, поремећај у функционисању лимбичког система, ендокрине поремећаје, као и хромозомске аномалије као што је ХУУ (Kron, 2000, 34).

личности. Теорије интелигенције доводе у везу ниво интелектуалног развоја, и злочиначко понашање, те проналазе везу између ниског степена интелигенције и злочина. Буш (Bush) и сарадници су, на узорку од 1956 малољетних делинквената, открили између осталог, као типичне симптоме, и низак IQ, менталну ретардацију, те перцептуалне дефиците (Kron, 2000, 47). Ови налази су потврђени у читавом низу студија: Јулија Барилник (Barulnik, 2003) је учила, на узорку који се састојао од 91 малољетног делинквента, код трећине менталну инсуфицијенцију. До сличних резултата је дошла и Дебора Шелтон (Schelton, 2000). Ауторка је на узорку од 350 малољетних делинквената код 31% пронашла менталну ретардацију.

Социолошке теорије, објашњавајући криминално понашање, као примарни фактор истичу утицај друштва. Чезаре Бекарија (Beccaria) узрок злочина проналази у моралној мањкавости учиниоца, али, с друге стране, не занемарује ни утицај ширих друштвених околности⁴. На злочиначко понашање може утицати: оскудица и могућност да се прибави корист, а да се при том избјегне санкција. Виши друштвени слојеви својим примјером, такође, дају допринос девијантном понашању, јер их нижи, у маниру моде, имитирају (по: Игњатовић, 2002). Цереми Бентам (Bentham) сматра потенцијалним узроком злочина сиромаштво (одатле сиромашне није могуће застрашити казном). Злочин је, каже Диркем (Durheim), неизбјежан и нормалан аспект друштвеног живота: сви чланови друштва не могу бити подједнако одани колективном осјећању, услед изложености различитим друштвеним утицајима и околностима, те коначно, свако друштво захтјева одређен степен промјена према којима колективна осјећања не смију бити претјерано ригидна (Haralambos, 1980).

Читав низ аутора је испитивао везу између малољетничке делинквенције и сиромаштва, нагласак стављајући на: класну позицију породице малољетника, која доводи до статусне фрустрације, и/или ставарања субкултуре, неједнаку расподелу друштвених добара, те на сиромаштвом посредовану стигму⁵.

⁴ Занимљив је став Бекарије, да је пробитачније злочиначко понашање спријечавати, него санкционисати. Да би се спријечио настанак злочиначког понашања, он сматра да је нужно васпитавати младе у духу општеприхваћених друштвених вриједности, те просвећивати и ширити слободу свих грађана (по: Игњатовић, 2002).

⁵ Виљем Богнер (Bogner) тако делинквентно понашање тумачи природом односа у капиталистичком друштву, које, засновано на размјени, потстиче егоизам појединца (по: Игњатовић, 2002). Фредерик Трашер (Trasher) у објашњењу малољетничке делинквенције полази од појма субкултуре. Наиме, у немогућности да задовоље своје потребе на друштвено прихватљив начин, услед заузимања одређеног социјалног положаја, окрећу се својој девијантној микросредини. Девијантно понашање одатле представља нормалан начин прилагодбе на услове друштвене дезорганизације (по: Пешић, Јанковић, 1988). Шоу (Show) и МекКеј (McCaу) су учили, повезујући теорије структуре и теорије субкултуре, да су заједнице са највишим стопама делинквенције, оне у којима је расподела економских, културних и друштвених вриједности најнеповољнија (по: Haralambos,

Веза између сиромаштва и малолетничке делинквенције и данас интригира велики број истраживача. Жарура (Jajoura) и сарадници су показали да је економска депривација породице која наступа (или од раније траје) док је дијете старости до 5 година, значајан предиктивни фактор у настанку делинквентног понашања у адолесценцији. Дјеца која расту у сиромаштву имају нижи академски успјех, показују ниско самопозудање, док их родитељи неадекватно надгледају, јер им углавном недостају вјештине родитељства (Jajoura, Triplett, Brinker, 2002). Мари и Фарингтон су такође потврдили да ниска социокласна позиција позитивно корелира са склоношћу ка делинквентном понашању (Murphy, Farrington, 2005).

С друге стране, Озбај (Ozbaý, 2006) је утврдио, на основу проучавања импресивног узорка турских високошколаца, да је веза између социјалне класе и склоности ка делинквентном понашању слаба. По мишљењу аутора, на делинквентно понашање утичу примарно, пол дјетета, начин његове контроле од стране родитеља, те вршњаци. Ханон (Hannon) је, испитујући утицај социо-економског статуса на делинквентно понашање, открио да је делинквенција далеко видљивија код припадника нижих друштвених слојева, као и да се она санкционише далеко строжије у односу на оне који се налазе на вишем стратификацијском положају. Такође, припадност етничкој мањини представља ризични фактор у настанку делинквенције. Као потенцијални разлози се наводе: мањак социјалног капитала, те оптерећеност расним стереотипима, које се преносе на правосудни апарат, који пак рефлектује и репродукује предрасуде (Hannon, према Roberts, 2004).

Данас је пажња великог броја научника окренута ка интегративном приступу у проучавању етиологије малолетничке делинквенције, којег карактерише узимање у обзир како биолошког наследија, тако и социјалног и породичног окружења. Мишљења смо да се социјално и породично окружење међусобно стално преплићу, те да није могуће посматрати породицу малолетника, одвојену од социјалног окружења.

Проучавајући утицај породице на настанак малолетничког преступништва, истраживачи су обрађали пажњу на различите аспекте породичног живота: потпуност породице, бројност чланова, социоекономски статус породица, ментално здравље родитеља и малолетних делинквената, те њихову склоност злоупотреби супстанци. Истраживали су утицај начина контроле родитеља над малолетником, као и могући утицај трансмисије образаца делинквентног понашања са родитеља на дијете.

Често се истиче значај непотпуности породице за настанак делинквентног понашања дјете: резултати су крајње неконзистентни. Неки аутори су уочили да структурна дефицијентност породице не утиче на делинквентно понашање дјете, са којом породична структура има тек индиректну везу

1980). Алберт Коен (Coen) пак, малолетничку делинквенцију доводи у везу с постојањем статусне фрустрације међу припадницима ниже класе (по: Игњатовић, 2002).

(Nye, по: Demuth, Brown, 1996). На делинквентно понашање дјетета ће у значајној мјери утицати начин контроле дјететовог понашања, а одсуство једног родитеља ће имати тек посредну везу са делинквентношћу, и то преко слабе везе са родитељем са којим се живи. Овај налаз се објашњава окупираношћу родитеља (најчешће мајке) егзистенцијалним проблемима. Показало се да је индиректна контрола дјетета⁶ има далеко важнији значај, у односу на структуралну дефицијентност породице: вјероватноћа да ће се дијете делинквентно понашати ће бити мања уколико се његов родитељ конвенционално понаша, и при том је дијете за њега емоционално везано.

С друге стране, постоји читав низ студија које потврђују постојање везе између делинквентног понашања и непотпуности породице. Елизабет Браун (Brown) је на основу квалитативне анализе (додуше) малог броја (од укупно 15), малољетних делинквената, утврдила да их је 80% долазило из структурално дефицијентних породица, те да их је око половине припадало мањинским групама. Њен основни закључак је да испитивани малољетници сматрају да немају начина да се укључе у конвенционално друштво, те да стога траже друштво себи сличних. С друге стране, крајње изненађујуће гласи став више од половине испитаника, да се у будућности неће понашати на друштвено прохибиран начин (Brown, 2004).

Неки аутори су уочили да породице, чија је структурална дефицијентност настала усљед развода, изразито негативно дјелују на социјалну адаптираност дјете, јер воде стигматизацији (Spruijt et al, 2001). Такође, Шпрујит и сарадници (2001) су утврдили да је квалитет емоционалних веза између дјетета и родитеља најлошији у породицама чија је дефицијентност наступила као посљедица развода. Мари и Фарингтон (2005) истичу да разлози одвојености дјетета од родитеља имају различита значења за дијете: већа је вјероватноћа да ће дјеца, са искуством родитељског развода бити делинквентна, у односу на ону чији родитељи нису разведени, или је један од њих мртав⁷. Разлоге овом налазу можемо тражити у, најчешће и даље присутним, проблематичним односима између (сада разведених) родитеља, те преоптерећењу родитеља са којим дијете живи.

Изразита корелација је пронађена између пола родитеља са којим дјете (у непотпуној породици) живи, и његове склоности ка делинквентном понашању, као и начина родитељске контроле над понашањем дјетета. Наиме, уочено је да су дјеца, која живе само са очевима, склонија делинквентном понашању (Hoffaman, Johnson, 1998). О узроцима оваквог налаза можемо спекулисати (аутори нам нису понудили могућа објашњења ове везе): по нашем

⁶ Индиректна контрола укључује емоционалне везе на линији родитељ-дијете, те видјење родитеља као (не)пожељног модела за идентификацију (Nye, по: Demuth and Brown, 1996).

⁷ “Different types of parent-child separation are likely to carry different meanings for children”. “...children who experience parental divorce are more likely to become delinquent than children who experience parental death” (Murray, Farrington, 2005, 1269).

мишљењу, потенцијално објашњење каузалитета лежи у чињеници да дјеца од очеве не добијају довољно емоционалне подршке.

На питање, да ли је могуће предвидјети делинквентно понашање дјеце на основу делинквентног понашања родитеља, постоје дивергентни одговори. Тако Смит и Фарингтон сматрају да је криминогено понашање родитеља битан предиктивни фактор делинквентног понашања дјеце, и при том потпуно независан од других фактора ризика као што је: слабо академско постигнуће, непотпуност породице, тешко дјетињство. Механизми трансгенерацијске трансмисије дјелују преко преношења лоших родитељских пракси⁸, и укључују: слаб надзор над дјететом, неконзистентну дисциплину, конфликт родитеља, недостатак емоционалне тоpline и подршке. Аутори су потврдили везу између делинквентног понашања родитеља⁹ и проблема у понашању дјеце, али само у двије (а не у три, колико су испитивали) сукцесивне генерације. Наиме, показало се да су родитељи, који су боравили у затвору, најчешће били незапослени, нижег социјалног статуса. У дјетињству су чешће, у односу на општу популацију, били занемаривани и злостављани. Показивали су знаке проблема са менталним здрављем, а њихов брак је био бременит несугласицама. Узете у цјелини, овакве животне околности су створиле добру подлогу за настанак проблема у понашању код њихових потомака-дјеце (Smith, Farrington, 2004).

На основу узорка од 350 малолетних делинквената Дебора Шелтон (2000) је открила да је око половине испитаника који су показивали знаке агресивног понашања и сами били злостављани, с тим да је око 64% испитаника живјело у једнородитељским породицама. Ауторка је уочила екстремну нестабилност породица, које су егзистирале на рубу сиромаштва (у 84% случајева), а више од половине родитеља испитаника (и то знатно чешће очеве, у односу на мајке) су показивали знаке девијантног понашања (конзумација дрога, ментални поремећаји).

На питање, какав утицај на настанак малолетничке делинквенције има тип родитељске контроле над понашањем дјетета, одговор су понудиле теорије социјалне контроле. Основне поставке ове теорије кажу да родитељи могу контролисати понашање дјетета преко директне (рестрикција непожељног понашања, надгледање и кажњавање), и индиректне контроле (афективне везе између родитеља и дјетета, те пожељност родитеља као узора идентификације). Нај сматра да се ефикасна контрола над понашањем дјетета постиже преко психолошког присуства родитеља у његовом уму, афективне

⁸ Гелдер (по: Spruijt, De Goede, Vandervalk, 2001) сматра да се лош породични образац-развод родитеља, преноси на дјецу, као претпоставка квалитета и исхода властите везе-брака (chance of divorce, стр. 288).

⁹ Истиче се да конзумација опојних супстанци, душевни поремећај, насилничко понашање родитеља, те злостављање дјетета од стране родитеља, утичу на лоше социјално функционисање дјеце (Schelton, 2000). До сличних закључака је дошла и Зоја Вулетић (1988) испитујући породице алкохоличара.

идентификације дјетета са родитељем, те интимности у међусобној комуникацији (по: Demuth, Brown, 2001). Хирши (Hirshi) истиче да само физичко присуство родитеља неће нужно превенирати појаву делинквенције код дјетета, већ су у том смислу далеко значајније емоционалне везе између родитеља и дјетета. Поред тога, Хирши акценат ставља и на структуру породице. Наиме, он сматра да постоје битне разлике у потенцијалима за надзор и контролу дјетета у породицама различитим по структури. Непотпуност породице тако, добија кључни значај у настанку малољетничке делинквенције (исто, 2001).

Тајтл (Tittle) пак, истиче да се начин родитељске контроле над понашањем дјетета може довести у директну везу са специфичним девијантним актом. Мањак контроле над понашањем дјетета продукује репресивне, а вишак аутономне (неморалност, на пр.) форме девијантног чина (Tittle, 1995). Димот и Браун доводе у везу тип породичне структуре и кривично дјело малољетника. Починиоци ситне крадје се, по ријечима аутора, регрутују из свих типова породица (потпуне, непотпуне, усљед развода или смрти родитеља, те нове породице, са очухом или маћехом), крупне крадје статистички значајно корелирају са породицом у којој малољетник живи само са мајком, док насилничка дјела најчешће врше малољетници из једнородитељских породица, те оних у којима живе са очухом или маћехом (Demuth, Brown, 2001).

Поред тога, показало се да различити стилови родитељства¹⁰ имају дивергентан утицај на делинквенцију младих. Ауторитативни стил, којег карактерише топлина родитеља према дјетету, као и индуктивна дисциплина, негативно корелира са појавом делинквенције код младих. С друге стране, ауторитарни (којег, између осталог карактерише строга дисциплина над понашањем дјетета), попустљиви (слаба контрола, уз емоционалну везаност родитеља за дијете), те немарни или одбацујући стил (контрола над понашањем је ниска, а родитељи су емоционално слабо везани за дијете) позитивно корелирају с настанком делинквенције младих. Стајнберг (Steinberg) и сарадници (2006) су потврдили, на основу истраживања породица малољетника оптужених за тешка кривична дјела, да је ауторитативни стил био уско повезан са њиховом већом психосоцијалном зрелошћу, те мањом вјероватноћом да ће имати проблеме у понашању у будућности. Они су уочили да је ауторитативни стил родитељства у значајно мањој мјери присутан код етничких мањина и сиромашних породица. Поред тога, аутори су изнијели тезу да одредјени тип родитељства може имати и протективну улогу у једној средини, на пр. ауторитарни стил има заштитну улогу међу припадницима етничких мањина у тзв. "опасним заједницама" (исто, 2006, 48). Кнежевић пак, истиче, да тип породице утиче на црте личности малољетних делинквената. Тако је утврдио

¹⁰ Силови родитељства укључују обрасце захтјевања (све оно што родитељи траже од дјетета) и одзива (онога што родитељи дјечи дају) (Срна, 1995).

да тип хладне породице утиче на развој анксиозности, и астеније код малолетника, док је окрутан или девијантан тип породице уско повезан са дисоцијативно-агресивним и интровертним типом личности (Кнежевић, 1993).

Приказ статистичких података¹¹ о кретању (неких облика) криминалитета малолетника на подручју Републике Србије у периоду од 1980-2004. године

У покушају да теоријске приказе приближимо реалности, интерпретирати смо званичне статистичке податке који се односе на осуђена малолетна лица у периоду од 1980-2004. године, у Републици Србији. У анализи смо у обзир узели податке из судске евиденције. Захваљујући овој евиденцији, добили смо потпуни увид у тип кривичног дјела, породичне прилике и пол осуђених малолетника. Тиме смо се приближили легалистичком гледишту на статистичку евиденцију: за правни систем дјело и учинилац постоје онда, када су утврђени правоснажном кривичном пресудом (Игњатовић, 2006).

Из анализе смо изоставили пријављене,¹² те оптужене малолетнике, јер кривична пријава нужно не води оптужби, као што ни свака оптужба не води осуди. С друге стране, подаци о оптуженим малолетницима нису садржали приказ њихових породичних прилика, на који смо у анализи ставили акценат, па нам, у том смислу, подаци о оптужењима нису били од велике користи.

Наравно, свјесни смо ограниченог домета ове анализе: нисмо анализирали сва кривична дјела за која су осуђени малолетници. Поред тога, приклонили смо се легалистичком ставу о валидности статистичких података, са којим се не слажемо у потпуности. Наиме, подаци о осуђеним малолетницима се примарно односе на санкције, изречене у току једне године, и не искључују могућност да је малолетник кривично дјело извршио у годинама које су претходиле. Анализи ових података смо, у првом реду, приступили из потребе да сазнамо нешто више о структури породица малолетника, коју биљежи (готово) искључиво судска евиденција.

¹¹ Сви статистички подаци који се односе на неке аспекте преступништва младих (тип деликта, пол малолетника, породична структура, те занимање родитеља), а које износимо у тексту, представљају званичне статистичке податке које је прикупио и објавио Савезни (до 2002. године), односно Републички Завод за статистику Србије у Статистичким Билтенима о малолетним учиниоцима кривичних дјела. Статистичке Билтене нам је уступио Републички Завод за статистику Србије.

¹² Против великог броја пријављених малолетника се не подноси приједлог за изрицање санкција, а проценат оних против којих поступак није покренут (због тога што дјело нема обиљежја кривичног дјела, и његова друштвена је опасност мала, недостатка доказа о томе да је малолетник учинио дјело, или пак усљед разлога цјелисходности) или је припремни поступак обустављен (зато што дјело нема обиљежја кривичног дјела, и његова друштвена опасност је незнатна, нема доказа о учиниоцу, или постоје разлози цјелисходности), се у периоду од 1980-2004. године кретао од 21.97% (1987.) -44.61% (1994).

Према подацима Републичког завода за статистику Србије, број осуђених малољетних преступника је у периоду од 1980-2004. осцилирао. Стога остаје упитно да ли се са популарним мишљењем да је криминал малољетника у порасту можемо сложити. Наиме, уочили смо да је криминалитет малољетника (посматран преко укупног броја малољетника оптужених за кривична дјела) био у порасту од 1980-1988, с изузетком 1981, када је број оптужених смањен у односу на прву посматрану годину, као и оне које су слиједиле. Деведесете су у том погледу нарочито занимљиве: наиме, од 1991-1995. број оптужених малољетника је у сталном порасту, а кулминацију добија 1994, када се број малољетника у односу на 1980. готово удвостручио¹³. Од 1996-2004., с изузетком 1998., можемо констатовати пад укупног броја оптужених малољетника, у односу на период од 1991-1995. Поставља се питање на који начин објаснити пад броја осуђених малољетника: да ли одговор лежи у неким од (нејасно утврђених, и многобројних) етиолошких фактора, неажурности правосудних служби, или пак у чињеници да од 1999. подаци о криминалитету малољетника на Косову и Метохији нису доступни.¹⁴ Наиме, поредећи податке о броју малољетних учинилаца кривичног дјела против живота и тијела на подручју Косова и Метохије, с починиоцима истог дјела на подручју Централне Србије и Војводине, уочава се дивергенција: док на подручју Централне Србије и Војводине број учинилаца кривичног дјела против живота и тијела стално расте, на Косову и Метохији, у периоду од 1990-1999. има тенденцију пада¹⁵.

Водјени идејом да је укупан број малољетних преступника у сталном порасту (која се показала, судећи по подацима службене статистике, погрешном), као и да су дјела која чине обиљежена бруталношћу¹⁶, посматрали смо структуру кривичних дијела у периоду од 1980-2004. Занимало нас је кретање и процентуално учешће осуђених малољетника за кривична дијела против живота и тијела, те оних против приватне имовине, с обзиром да су дјела против живота и тијела окарактерисана као тежа, док су дјела против приватне имовине најучесталија у односу на остала кривична дјела за које малољетници могу одговарати.

¹³ По подацима Републичког завода за статистику Србије, 1981. је укупно било 1769 оптужених малољетника, а 1994 чак 3563.

¹⁴ Савезни (данас Републички) завод за статистику Србије, не располаже подацима о броју пријављених, осуђених и оптужених малољетника на КиМ од 1999.

¹⁵ Готово је апсурдан податак да су 1994. на КиМ почињена тек 3 дјела против живота и тијела (двоструко мање него 1993., када је осуђено 6 малољетника, и вишеструко мање у односу на следећу годину (13), док се број истих на подручју Војводине и Централне Србије повећао.

¹⁶ Владимир Илић пише да малољетници врше: "...кривична дела из обести, уз претерану употребу силе и непотребну бруталност" (Илић, 1995, 53).

Број дијела против живота и тијела је, уз неке осцилације, стално растао, да би 2003. досегао максимум у посматраном периоду (укупан број малолетника оптужених за ово дјело је те године износио 266). 1981. је била обиљежена најнижим бројем малолетника осуђених за ово дјело (64). У 2004. години евидентан је пад како укупног броја оптужених малолетника (1983), тако и процентуалног удјела кривичног дјела против живота и тијела у њему (11.85%). С друге стране, упоређен с 1982-ом годином, у којој је број оптужених малолетника био приближно исти (2090), док је удио осуђених малолетника за дјела против живота и тијела био вишеструко мањи (4.07%, односно, изражен у апсолутним бројкама 85), овај податак рјечито говори о порасту бруталности, и озбиљности дијела која чине малолетници. Сматрамо да у прилог овоме може послужити и податак да је 1996-те, која је обиљежена највећим бројем оптужених малолетника, удио дијела против живота и тијела износио 6.69% (Табела 1, у прилогу).

Занимљиво је да, у посматраном периоду, поред пораста процентуалног учешћа у укупном криминалитету малолетника оптужених за дјела против живота и тијела, долази до пораста, уз неке осцилације, и учешћа малолетника оптужених за дјела против приватне имовине. Наиме, док се удио малолетника који су оптужени за ова дјела у укупном малолетничком криминалитету од 1980-1990. кретао од 48.56% (1988.) до 65.65% (1982.), 1991. долази до значајног пораста оптужења малолетника за ово дјело. Тренд пораста се, током деведесетих, наставио: 2000. се биљежи највеће процентуално учешће малолетника, оптужених за дјела против приватне имовине, у односу на читав посматрани период. Од 1993-2004. запажа се незнатна осцилација и даље високог учешћа малолетника оптужених за ово дјело (Табела 1).

Поред тога, занимала нас је полна структура осуђених малолетника. Наиме, бројна истраживања европских и америчких аутора, као и оних аутора који су се овом проблематиком бавили код нас, су показала да малолетнице далеко рједје чине кривична дјела, у односу на малолетнике. Овакве налазе је потврдила и наша анализа: процентуално учешће малолетница у укупном броју осуђених, се, у периоду од 1980-2004. године, креће од 3.51% (1993., и 1996.) до 8.3% (1987.), и показује тенденцију пада. С друге стране, посматрајући полну структуру учиниоца с обзиром на тип кривичног дјела, уочили смо да у посматраном периоду, опада процентуално учешће малолетница осуђених како за дјела против живота и тијела, тако и оних осуђених за дјела против приватне имовине (Табела 1).

Теоријска интерпретација статистичких података о малолетничком преступништву у свијетлу породичног приступа

Породичне прилике малолетника осуђених за кривична дјела против живота и тијела, те приватне имовине, смо пратили кроз период од 1982-2004,

с изузетком 1980, 1981. и 1985. године, за које нам подаци нису били на располагању. Поред структуре породице (потпуна или непотпуна), пажњу смо обратили и на пол родитеља са којим малољетник живи, те разлог непотпуности породице (смрт, или одвојеност).

Занимало нас је колики проценат осуђених малољетника живи у потпуним, а колики у непотпуним породицама, док смо из анализе изоставили оне малољетнике који не живе са родитељима, и чији се удио у укупном броју осуђених малољетника креће се од 22%, колико је износио у првој посматраној години, до 27.73% у 2004.

Овај податак је у великој мјери различит од података који се односе на породичне прилике малољетних преступника у Западној Европи и САД-у. Раније наведене студије о породичној структури малољетних делинквената, рјечито говоре у прилог овом налазу (погледати: Brown, 2000, Murray, Farrington, 2005, и друге).

Уочљиво је да у укупном броју оптужених малољетника за кривична дјела против живота и тијела у посматраном периоду преовладјују дјеца из потпуних породица, а проценат се креће од 87.88% (1995-те), до 71.84% колико је износио 2003. године, и има тенденцију благог пада (Табела 2, у прилогу).

Примјетили смо да је број осуђених малољетника за кривична дјела против живота и тијела који долазе из дефицијентних породица, а живе само са мајкама, у посматраном периоду увијек већи од малољетника који долазе из непотпуних породица, и при том живе са оцем. Поред тога, несумњиво је занимљив податак да се малољетници, осуђени за ова кривична дјела, чешће регрутују из породица у којима је разлог дефицијентности развод/одвојеност родитеља, у односу на смрт једног од њих (Табела 2). Овај налаз се поклапа са резултатима истраживања Марија и Фаринктона који су утврдили да је већа вјероватноћа да ће дјеца, чији су родитељи разведени, бити делинквентна, у односу на ону која живе у потпуним породицама, или је један од родитеља мртав (Murray, Farrington, 2005). Објашњење налаза аутори не дају. С друге стране, потенцијално објашњење везе између малољетничке делинквенције и развода родитеља, даје Волтер Милер (Miller). Наиме, он сматра да постоји јасна веза између ниског социокласног положаја породице у којој дјете живи само са мајком, и оца, који само повремено, или уопште не комуницира са малољетником. Аутор истиче да су потенцијали за адекватну социјализацију дјетета у оваквим породицама смањени, те се оно окреће вршњацима који потичу из сличног социокласног миљеа (по: Пешић, Јанковић, 1987).

Поредећи малољетнике с обзиром на тип кривичног дјела, и структуру породице, уочили смо да осуђени за дјела против живота и тијела чешће, у односу на оне осуђене за дјела против приватне имовине, долазе из потпуних породица (Табела 2). Како то објаснити? Судаћи по неким ауторима (Degue, Roche, 2005, Schelton, 2000, Hrnčić, 1999), објашњење би требало тражити у

лошим односима у породици, у првом реду, у лошем браку родитеља, који у највећој мјери условљава породичну атмосферу. Породични идентитет¹⁷ малолетника, обликован у хостилној атмосфери, може утицати на његов начин одношења према широј социјалној средини.

Као и у случају малолетника осуђених за кривична дјела против живота и тијела, малолетници, осуђени за кривична дјела против приватне имовине, се најчешће регрутују из потпуних породица. Занимљиво је да процентуално учешће осуђених малолетника из потпуних породица, посматрано у периоду од 1982-2004. постепено опада и креће се у распону од 80.71% (1982.) до 71.84% (2003.). С друге стране, изразито се повећало учешће малолетника осуђених за дјела против приватне имовине у периоду од 1990-2004., који потичу из непотпуних породица, при чему предњаче они малолетници који живе само с мајкама, а узрок непотпуности породице је развод/одвајање родитеља (Табела 2). Остаје отворено питање да ли је (потенцијална) материјална депривација ових породица (о којој можемо говорити тек посредно, преко анализе занимања родитеља¹⁸) у уској вези са појавом великог броја малолетника, осуђених за ова дјела током деведесетих година 20., и почетком 21. вијека, које су обиљежене ратовима, инфлацијом, сиромаштвом? Није ли свеопшта друштвена криза утицала и на односе у породици? Да ли ће малолетник, у недостатку могућности да се уклопи у конвенционално друштво, усљед ниског социокласног положаја своје породице, прићи вршњацима који се неконвенционално понашају, како то сматра Јулија Барилник (Барулник, 2003)? И коначно, да ли се можемо сложити са ставом који наводе Шпрујит и сарадници, да је дијете, чији су родитељи разведени, стигматизовано у широј социјалној средини, па самим тиме и у већем ризику за преваленцију делинквентног понашања (Spruijt, De Goede, Vandervalk, 2000)? Одговора на ова питања, немамо.

Закључак

У тексту смо дали приказ историјата малолетничке делинквенције и неких теорија о етиологији ове појаве. Поред тога, у другом дијелу текста смо приказали званичне статистичке податке о кретању неких видова кримина-

¹⁷ Под појмом психолошког породичног идентитета се подразумејева интеракција између појединца и његове породице (Екерман (Ackerman), 1987).

¹⁸ Званични статистички подаци говоре да је у периоду од 1994-2004. највећи број мајки малолетника, осудјених за кривична дјела обављао занимања домаћице, али је њихв број постепено опадао (1994. 1201 мајки је било домаћица, док их је у 2004. 528, изражено у процентима, удио домаћица-мајки осуђених малолетника, с обзиром на занимање, у укупном броју мајки је опао са 62% на 35%), као и радница у трговини и угоститељству, рударству и индустрији. Поред тога, смањило се удио стручњакиња и умјетница, док се број незапослених мајки повећао (са 4,7% до 18%). Анализом занимања родитеља осуђених малолетника се нисмо посебно бавили.

литета младих (дијела против живота и тијела, те имовинског криминалитета), те њиховим породичним приликама. У интерпретацији смо се позивали на резултате оних истраживања која су понудила сличне статистичке налазе. У потпуности свијесни ограниченог домета наше анализе, која је у основи дескриптивна, покушали смо назначити могуће правце објашњења везе између малољетничке делинквенције, и породичних констелација, у првом реду.

Анализом званичних статистичких података о кретању малољетничког преступништва (при том смо у обзир узимали укупан број малољетника осуђених за извршена дијела, и то за оне деликте који су друштвено најозбиљнији, и најбројнији, тј. дјела против живота и тијела, те против приватне имовине), и неким карактеристикама породица осуђених малољетника (ријеч је о структуралној потпуности, разлозима дефицијентности породице, с обзиром на тип дјела), уочили смо да налази о (појединим) карактеристикама популације оптужених малољетника, свједоче о незнатним промјенама. Уочили смо да се број укупно осуђених малољетника у периоду од 1980-2004. осцилирао, те да је готово удвостручен 1996. у односу на 1981. Овај податак можемо приписати тешкој материјалној ситуацији, којој је доприносио рат, инфлација, незапосленост, избјеглиштво, али и друштвене вриједности које је у том периоду, на друштвено дозвољен начин било тешко досећи (богатство). Питамо се у коликој мјери су родитељи у овом периоду могли својој дјечи представљати узоре за идентификацију, надзирати их и васпитати, с обзиром на њихову немоћ да обезбједе бољу материјалну позицију својој породици (наравно, да ли је то доиста тако, нисмо у могућности, на основу расположивих података и утврдити). Поред тога, занимљиво је да од 1996-2004. долази до опадања броја осуђених малољетника у односу на 1991-1995. Број малољетника којима су изречене санкције се у периоду од 1996-2004. је приближно исти као и 80-тих година. Да ли објашњење овог налаза треба тражити у бољим друштвеним условима, не знамо. Ипак, не треба занемарити ни чињеницу да је порастао број малољетника оптужених за кривична дјела против приватне имовине (друштвено прокламоване материјалне вриједности), те оних осуђених за дјела против живота и тијела, док се удио других дијела за које малољетници могу кривично одговорати, смањено.

С друге стране, и даље више од половине осуђених малољетника живи са оба родитеља (судећи по статистичким подацима¹⁹). Подаци не показују

¹⁹ Изласком на терен, и анализом неколиких досијеа малољетника смјештених у Дому за васпитање и образовање малолетника “Васа Стајић” у Београду, уочили смо велику дискрепанцију између оних података које нам је пружила званична статистика, и оних које су нам пружили досијеи малољетника. По званичним статистичким подацима највећи број оптужених малољетника је живио у структурално потпуним породицама. С друге стране, уочили смо, анализирајући досијее 30 малољетника из “Васе Стајића”, да је само један малољетник живио у потпуној породици. Остаје упитно чему се може при-

тенденцију опадања удјела оптужених малолетника који долазе из потпуних породица, већ незнатно осцилирају. Поставља се питање, зашто се у Србији, у односу на свјетски просјек, малолетни преступници најчешће регрутују из потпуних породица? Да ли одговор треба тражити у материјалној ситуацији породица осуђених малолетника, која, у некој мјери, обликује породичну атмосферу, и битно утиче на (не)могућност развода потенцијално лошег брака родитеља, јер би тиме биле додатно ослабљене ионако лоше егзистенцијалне позиције родитеља? Породична атмосфера, која се одликује негативним квалитетима емоционалних односа (хостилност, равнодушност), повлачи неадекватно функционисање чланова у њиховим улогама, а самим тиме и нефункционалност породице у цјелини. Нефункционална породица може обликовати социјално неприлагодјене личности, премјештајући властиту неадекватност на једног (или више) члан(ов)а, који испољавањем симптома држи породицу на окупу (опуномоћено делегирање). С друге стране, да ли је већина потпуних породица малолетних преступника нефункционална? Поуздан одговор, сасвим сигурно, нам не могу пружити подаци којима располажемо.

У највећем броју структурално дефицијентних породица из којих се регрутују осуђени малолетници, непотпуност најчешће наступа као посљедица развода/одвајања родитеља, у односу на смрт једног од њих. Да бисмо објаснили овај налаз, који одступа од налаза неких европских аутора (Spruijt и сарадници, 2000, Bagulnik, 2003, Murgay, Farrington, 2005, и други), посегли смо за постулатима које нам нуди теорија социјалне контроле (мада нам подаци, којима располажемо, не дају оправдање за такво шта). Наиме, Хирши је сматрао да кључну улогу у настанку малолетничке делинквенције има структурална непотпуност породице. Непотпуна породица је дефицитарна у погледу потенцијала за надзор и контролу понашања малолетника. Чини нам се да разведене мајке немају довољно ауторитета (да ли је оправдано говорити о патријархалном моралу, положају супруге-мајке, у односу на мужа-оца?), ни могућности да успоставе контролу над понашањем дјетета. Имајући у виду структуру мајки с обзиром на занимање, сасвим је могуће да је велик број њих презапослен зарадјивањем за живот, да би могле посветити довољно пажње васпитању малолетника. Поред тога, било би занимљиво утврдити какви су односи између сада растављених родитеља, те њиховог дјетета. Да ли, и на који начин се одржава контакт између дјетета и родитеља који не

писати несразмјерност између статистичких, и података са терена. Мишљења смо да дио објашњења лежи у чињеници да је “Васа Стајић” дом за васпитање и образовање малолетника, који углавном чине лакша кривична дјела (скитња, просјачење) за које се може очекивати да буду санкционисана преко повећаног надзора у породици. С обзиром да су дјеца, чије смо досијее анализирали, најчешће занемарена и васпитно запуштена од својих родитеља, сасвим је за очекивати да се наведене мјере у њиховом случају не могу примјенити.

живи са њим²⁰, и у којој мјери потенцијална емоционална равнодушност родитеља према дјетету може условити његово девијантно понашање? Података о овом немамо.

У нашем раду смо поставили мноштво питања, и дали мало одговора на њих. Подаци којима смо располагали, нису нам пружили довољно доказа да бисмо могли износити закључке, који би излазили ван оквира статистичких налаза. Покушали смо трасирати могуће правце објашњења неких одлика малолетничког преступништва у Србији, у периоду од 1980-2004., позивајући се, у првом реду на теорије које су у основи социолошке (теорије социјалне контроле, контекстуална породична терапија), а које, у објашњењу етиологије малолетничке делинквенције, нагласак стављају на међуутицај микро и макро социјалне средине, те појединца.

Наш је став да се међуутицај друштва, породице и појединца не смије занемарити у објашњавању малолетничке делинквенције. У којој мјери, и на који начин се преноси утицај породице и друштва на појединца, и колико је он сам слободан да бира своје егзистенцијалне позиције, остаје у домену спекулације.

²⁰ Анализом 30 досјеа малолетника којима су изречене заводске мјере, уочили смо да је их 99% долази из структурално дефицијентних породица, а да је контакт с родитељем с којим не живе, у највећем броју случајева (n=20) био непостојећи, односно риједак.

Милана Љубичић, Кретање малолетничког преступништа у Србији 1980–2004

Tabela 1. Osuđeni maloljetnici, s obzirom na pol. i krivična djela protiv života i tijela, te privatne imovine, u periodu od 1980-2004. godine u R. Srbiji

	1980.		1981.		1982.		1983.		1984.		1985.		1986.		1987.		1988.			
	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p		
Ukupno osuđeni maloljetnici u R. Srb. (fiktivni procent)	2150	100	1769	100	2060	100	2398	100	2560	100	2230	100	2553	100	2711	100	2873	100		
Ukupno osuđeni maloljetnici	1987	92,42	1629	92,09	1953	94,84	2225	92,79	2381	93,0	2874	93,0	2371	92,9	2486	92,7	2683	93,39		
Ukupno osuđeni maloljetnici	163	7,58	140	7,91	137	6,56	173	7,21	179	7	156	7,0	182	7,1	225	8,3	190	6,61		
Ukupno djela protiv života i tijela	88	4,09	64	3,62	85	4,07	120	5,00	110	4,3	91	4,4	109	4,27	119	4,39	143	4,98		
Ukupno djela protiv privatne imovine	1227	57,07	1077	60,88	1372	66,65	1313	54,75	1414	55,16	1141	51,16	1340	52,49	1435	52,86	1395	48,56		
Tip krivično govornih pod maklja nika	Protiv života i tijela	Muški	84	95,54	62	96,87	82	96,47	106	88,33	104	94,45	87	95,60	113	94,96	139	97,2		
		Ženski	4	4,54	2	3,13	3	3,35	14	11,67	6	5,54	4	4,40	6	5,04	4	2,8		
	Protiv priv. imovin	Ukupno	88	100	64	100	85	100	120	100	110	100	91	100	109	100	119	100	143	100
		Muški	1163	94,97	998	92,66	1281	93,34	1229	93,6	1320	93,48	1215	93,51	1238	93,88	1317	91,91	1285	92,11
		Ženski	64	6,03	79	7,33	91	6,67	84	6,4	92	6,52	74	6,69	16	8,09	110	7,89		
		Ukupno	1227	100	1077	100	1372	100	1414	100	1141	100	1340	100	1435	100	1395	100		

Cobite	1989		1990		1991		1992		1993		1994		1995		1997	
	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p
Ukroposufeni makedonski R. Sht. (ekvocijivno)	260	100	267	100	347	100	363	298	100	100	261	100	252	100	274	100
Ukropo osufeni makedonski	277	928	297	927	397	949	341	211	937	904	265	969	294	953	277	957
Ukroposufeni makedonski	183	715	190	573	120	351	152	87	362	396	86	351	118	47	97	427
Ukropofski prov. ženski	143	529	178	6	138	462	202	186	776	537	164	669	168	669	192	844
Ukropofski prov. muškarci	1307	516	152	5163	2360	6901	2442	1762	7374	7293	1755	7105	1826	7269	1667	7330
Ukropofski prov. muškarci	170	951	150	9494	194	178	9570	9649	157	9573	163	9702	185	9635	188	9792
Ukropo ženski	8	449	8	505	8	8	430	351	7	427	5	298	7	364	4	208
Ukropo muškarci	178	100	138	100	202	185	100	100	164	100	168	100	192	100	192	100
Ukropo ženski	1438	9386	2285	9682	2337	1696	9625	9543	1690	9629	1730	9474	1616	9505	1591	9344
Ukropo ženski	94	614	75	318	105	66	375	457	65	371	96	526	84	495	76	456
Ukropo muškarci	1532	100	2360	100	2442	100	2322	100	1755	100	1826	100	1700	100	1667	100

Милана Љубичић, Кретање малолетничког преступништа у Србији 1980–2004

Годне	198		199		200		201		202		203		204		
	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	
Укупно осуђених малолетника у Србији (фиксен број година)	285	100	230	100	274	100	298	100	232	100	280	100	198	100	
Укупно осуђених малолетника	282	961	228	963	217	953	231	937	230	964	193	954	189	936	
Укупно осуђених малолетника	113	39	102	437	97	427	87	362	92	396	97	466	92	464	
Укупно осуђених понов. осуђених година	261	907	192	824	192	844	186	776	220	987	266	1279	235	1185	
Укупно осуђених понов. осуђених година	2027	7001	1700	7296	1667	7330	1762	7374	1655	7127	1333	6408	1425	718	
Тип кривичног дела	Мили	253	939	185	935	188	972	178	9570	215	9772	256	9624	232	9872
	Жарски	8	307	7	364	4	208	8	430	5	227	10	375	3	128
	Укупно	261	100	192	100	192	100	186	100	220	100	266	100	235	100
	Мили	1942	9581	1616	9605	1591	9344	1696	9625	1585	9577	1371	9534	1388	953
Тип кривичног дела	Жарски	85	419	84	495	76	456	66	375	70	423	62	465	67	47
	Укупно	2027	100	1700	100	1667	100	1762	100	1655	100	1333	100	1425	100

Tabela 2. Porodične prilike maloljetnika optuženih za krivična djela protiv života i tijela, te privatne imovine, u periodu od 1982-2004. u R. Srbiji

Godine	1982.		1983.		1984.		1986.		1987.		1988.		1989.																	
	Krivичno djelo protiv života i tijela		privatne imovine		Krivичno djelo protiv života i tijela		privatne imovine		Krivичno djelo protiv života i tijela		privatne imovine		Krivичno djelo protiv života i tijela																	
	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p																
Maloljetnik žrtva sa...	Ukupno		1190		120		1313		110		1412		109		119		143		1307											
	roditeljima ukupno	85	1125	114	100	1225	100	99	1289	100	103	1239	100	112	1334	100	131	100	1292	138	100									
Oba roditelja	Ukupno		80.71		87.72		80.16		87.88		78.67		84.46		89		107		81.68		1039		113		81.88		966		78.02	
	smrti majke	3.70	18	1	0.88	29	2.37	1	7.07	17	1.32	1	0.97	0.97	3	2.68	2.68	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
Ocem zbog	Ukupno		5.84		5.26		4.5		5.05		5.59		7.75		8.93		9.16		3.05		1.78		2		7.97		1.62			
	odvojenosti	-	53	1	0.88	46	3.76	-	-	55	4.27	1	0.97	0.97	3	2.68	2.68	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
Majkom zbog	Ukupno		5.84		5.26		4.5		5.05		5.59		7.75		8.93		9.16		3.05		1.78		2		7.97		1.62			
	smrti oca	-	53	1	0.88	46	3.76	-	-	55	4.27	1	0.97	0.97	3	2.68	2.68	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
Ukupno	Ukupno		1125		114		1225		100		1289		100		112		131		100		1292		138		100		1238		100	
	odvojenosti	10.59	65	6	5.26	113	9.22	6	6.06	126	9.78	6	5.82	7.75	7	6.25	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	8.93	
		9	1125	114	1225	100	1289	100	112	131	100	1292	138	100	1238	100	1238	100	1238	100	1238	100	1238	100	1238	100	1238	100	1238	

Nasatavak Table 2.

Godine	1997.		1998.		1999.		2000.		2001.		2002.		2003.															
	privatne imovine		privatne imovine		privatne imovine		privatne imovine		privatne imovine		privatne imovine		privatne imovine															
	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f	p	f														
Krivichno delo protiv	1826		261		2027		192		1700		192		1667		186		1762		220		1655		266		1333		235	
	94.05		92.66		93.49		92.75		97.39		92.82		96.36		94.54		96.23		92.33		93.64		93.41		96.40		93.25	
Malojčnik zii sa...	1826		261		2027		192		1700		192		1667		186		1762		220		1655		266		1333		235	
	94.05		92.66		93.49		92.75		97.39		92.82		96.36		94.54		96.23		92.33		93.64		93.41		96.40		93.25	
roditeljima ukupno	1826		261		2027		192		1700		192		1667		186		1762		220		1655		266		1333		235	
	94.05		92.66		93.49		92.75		97.39		92.82		96.36		94.54		96.23		92.33		93.64		93.41		96.40		93.25	
oba roditelja	83.54		76.71		82.79		77.07		81.28		73.7		78.92		74.11		75.98		74.45		83.5		72.38		81.64		71.84	
	1298		244		1449		152		1163		146		1168		136		1212		206		1119		209		893		893	
Ocem zbog	1.27		1.36		-		1.55		1.06		1.58		3.24		1.77		3.35		1.48		0.58		2.13		1.95		2.09	
	23		-		2		8		25		6		28		6		24		1		33		5		26		3	
odvojenost	1.89		5.26		3.27		5.53		4.28		5.45		4.86		6.47		3.35		5.72		3.4		6.53		3.51		7.08	
	89		8		29		8		86		9		102		6		93		7		101		9		88		8	
Majkom zbog	3.16		5.14		5.33		4.57		3.74		5.32		3.78		5.20		6.14		5.35		3.4		4.92		3.13		5.55	
	87		13		86		7		84		7		82		11		87		7		76		8		69		11	
odvojenost	10.12		11.52		8.61		11.28		5.88		13.94		9.19		12.43		11.17		12.96		9.22		14.04		9.77		13.43	
	195		21		212		11		220		17		196		20		211		19		217		25		167		23	
Ukupno	100		100		100		100		100		100		100		100		100		100		100		100		100		100	
	3295		488		3760		367		3156		370		3152		358		3254		412		2902		512		2486		413	

ЛИТЕРАТУРА:

- Ackerman N. (1987): *Psihodinamika porodičnog života: dijagnoza i lečenje porodičnih odnosa*, Pobjeda, Titograd
- Barylник J. (2003): Psychopathology, Psychosocial Characteristics and Family Environment in Juvenile Delinquents, u: *The German Journal of Psychiatry*, 6, 30-32
- Becker S.H. (1963): *Outsiders-Studies in the sociology of deviance*, The Free Press of Glencoe, Collier-Macmillan Ltd., London
- Bilten br. 444, 453, Maloletni učinioci krivičnih dela-prijave, optuženja i osude-2003, 2004*, Republički zavod za statistiku Srbije, Beograd, 2003., 2006
- Degue L., Roche S. (2005): Birth order and youth delinquent behaviour: testing the differential parental control hypothesis in a French representative sample, u: *Psychology, Crime and Law*, 11(1), 73-85
- Grgić-Bigović, J., Hudina, B., Knežević, M. (1978): *Maloljetni delinkventi i radne akcije*, Istraživanja 7, Centar društvene djelatnosti saveza socijalističke omladine Hrvatske
- Grosden P.N., Kramp P., Gabrielsen G., Lesoft D. (2003): Prevalence of mental disorders among 15-17-year-old male adolescent remand prisoners in Denmark, u: *Acta Psychiatrica Scandinavica* 107, 102-107
- Grujić D. (1995): Maloletnička delinkvencija u Beogradu, u: *Socijalna misao*, 5-7, str. 27-33
- Haralambos M. (1980): *Uvod u sociologiju*, ČGP Delo, Globus, Zagreb
- Hrnčić J. (1999): *Delinkvent ili pacijent: studija porodičnog neuspeha*, Zadužbina Andrejević, Beograd
- Hrnčić J. (2002): *Analiza socijalnih relacija adolescenata sa komorbiditetom depresivnih simptoma i antisocijalnog ponašanja*, Doktorska disertacija, Beograd
- Ignjatović Dj. (2002): *Kriminološko nasledje*, Policijska akademija, Beograd
- Ignjatović Dj. (2006): *Kriminologija*, Službeni glasnik, Beograd
- Ilić V. (1995): Mere koje sudovi preduzimaju u suzbijanju maloletničke delinkvencije, u: *Socijalna misao*, 5-7, str. 48-63
- Jarjoura G.R., Triplett A.R., Brinker P.G. (2002): Growing up Poor: Examining the Link between Persistent Childhood Poverty and Delinquency, u: *Journal of Quantitative Criminology*, 18(2), 159-188
- Jovanović V. (2001): Maloletničko prestupništvo u Srbiji krajem 19-og veka, u: *Godišnjak za društvenu istoriju*, Čigoja, Beograd, 19-31
- Knežević G. (1993): *Tipologija porodica i ličnost maloletnog delinkventa*, Magistarski rad, Beograd
- Kron L. (2002): *Kainov greh-psihološka tipologija ubica*, IPG Prometej, Zemun, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
- Matić O. (1974): *Ispitivanje ličnosti maloletnih delinkvenata*, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd
- Milašinović S. (2001): *Kriza, mladi, kriminal*, M. Čale, Beograd
- Murray J., Farrington P.D. (2005): Parental Imprisonment: effects on boys antisocial behaviour and delinquency through the life-course, u: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(2), 1269-1278
- Ozbay O. (2006): Class and self-reported juvenile delinquency: Evidence from Turkey, u: *Journal of Criminal Justice* 34, 237-249

- Pešić V., Janković I. (1988): *Društvene devijacije: Kritika socijalne patologije*, Naučna knjiga, Beograd
- Shelton D. (2000): Health Status of Young Offenders and Their Families, u: *Journal of Nursing Scholarship*, 32(2), 173-178
- Shelton D. (2001): Emotional Disorders in Young Offenders, u: *Journal of Nursing Scholarship*, 33(3), 259-263
- Smith A.C., Farrington P.D. (2004): Continuities in antisocial behavior and parenting across three generations, u: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 230-247
- Sprujit E., De Geode M., Vandervalk I. (2000): The well-being of youngsters coming from six different family types, u: *Patient Education and Counseling*, 45, 285-294
- Statistički bilten 2383, Maloletni učinioci krivičnih dela-prijave, optuženja i osude-2002*, Zavod za statistiku SiCg, Beograd, 2005
- Statistički bilten br. 1468,1472, 1753, 1708, 1824, 1912, 1949, 2065, 2117, 2162, 2207, 2245, 2280,2321,2362, Maloletni učinioci krivičnih dela-prijave, optuženja i osude-1982.,1983., 1984., 1986., 1987.,1988, 1995, 1996, 1997, 1999, 2000, 2001, 2002*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1985., 1987., 1988, 1995, 1996, 1997, 1999, 2000, 2001, 2002,
- Steinberg L., Blatt-Eisengart I. (2006): Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Homes.; A Replication in a Sample of Serious Juvenile Offenders, u: *Journal of Research on Adolescence*, 16(1), 47-58
- Todorović A. (1973): Sociologija maloletničke bande, Radnički Univerzitet "Radivoj Čirpanov", Novi Sad
- Tubbs Y.C., Roy M.K., Burton M.L. (2005): Family Ties: Constructing Family Time in Low-Income Families, u: *Family Process*, 44(1), 77-91
- Vuletić Z. (1988): *Deca alkoholičara*, Dečje novine, Gornji Milanovac
- Webber J. (1997): u: Comperhending youth violence, u: *Remedial and Special Education*, 18, 94-109

Milana Ljubičić
Faculty of Philosophy
Beograd

S u m m a r y

PROGRESSION OF JUVENILE DELINQUENCY IN SERBIA IN THE PERIOD 1980-2004

Presented in the text are some of the most influential theories on crime aetiology with especial view on juvenile delinquents. The second part of text offers interpretations official statistical figures and progression of minor delinquency in Serbia between 1980 and year 2004.: its most striking and potentially most socially dangerous features. Analyses tool into consideration sex, type of crime committed and family circumstances of juvenile offenders. The given figures have been interpreted in the light of some sociological theories on delinquency.

Key words: juvenile offender, aetiological theory on juvenile delinquency, family, statistical data.